

Az 1917. évi orosz forradalmak. A Szovjetunió története I.

1917–1920-as évek vége

– vetíthető oktatási segédanyag –

Repárszky Ildikó–Keglevich Kristóf

Budapesti Fazekas Mihály
Gyakorló Általános Iskola
és Gimnázium

Тов. Ленин ОЧИЩАЕТ
ЗЕМЛЮ ОТ НЕЧИСТИ.

Budapest, 2020

1. Kiindulópont: I. világháború

→ Európa kivérezteteti önmagát

→ hosszú távon két hatalom emelkedik fel: az USA és a SZU

1929–1933: **világgazdasági válság**

→ 1930-as évek három legjelentősebb modellje:

– a ROOSEVELT-féle New Deal (USA)

– a HITLER-féle Harmadik Birodalom

– a SZTÁLINi Szovjetunió politikája

a *kortársak* úgy látták, hogy:

- a gazdasági válság leküzdésében mindhárom állam sikereket ért el
- közös vonás mindhárom kísérletben, hogy az állam fokozott ellenőrzése alá vonja a gazdasági és társadalmi folyamatokat

utókor:

– New Deal: demokratikus válasz,

de csak 1945 után vált Ny-Eu számára paradigmaticussá

– a hitlerizmus és a sztálinizmus: totalitárius diktatúra

Totalitárius diktatúra:

- az állam teljes ellenőrzésre törekszik: nem csak a politikában, de
- a tömegkommunikáció, a gazdaság, a kultúra, az oktatás, stb. terén is;
- sőt: az emberek mindennapi kommunikációját és gondolkodását, „testét-lelkét” is igyekszik ellenőrzése alá vonni

a nemzetiszocialista és a kommunista rendszer közötti hasonlóságok

1. egyszemélyi vezető személyi kultusza
2. jólét víziója
3. propaganda nagy szerepe, saját kultúra
4. terror a társadalmi vízió megteremtéséhez
koncentrációs táborok – gulág (bármilyen társadalmi háttérrel ide lehet kerülni)
5. sokak kirekesztése + egyházüldözés

eltérések:

1. faji alap ↔ osztályharc
2. SZTÁLIN aláveti a bürokráciát,
náci No: a hatásköri viszonyok kaotikusak
3. SZU: birodalmiság fenntartása, a náci No: megteremtése

(a vezér istenítése amolyan pogány valláspótlék)

Hitlerjugend-ifjak / Komszomolisták

– mindkét állam egyetlen ifjúsági szervezetet engedélyez

2. Az orosz munkásmozgalom

– a marxizmus a 20. sz. elején két irányzatra válik szét (+ kulcsszavak):

1. szociáldemokrácia ← marxizmus revíziója

**alkotmányos eszközök, ált., cél: titkos választójog révén
kormányra kerülni, jóléti társadalom, szoc. vívmányok**

2. kommunista / bolsevik irányzat ~ eredeti marxizmus

**tudományos szocializmus, dialektikus materializmus, osztály-
harc, értéktöbblet-elm., erőszakos hatalomátvétel, proletár-
diktatúra (Ø osztály, Ø magántul.), világforradalom**

– Oroszo.:

1914-ben 5% munkás (ettől függetlenül LENIN szerint ez a forradalmi osztály)

1898: Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt

1903:	
/	\ két frakció
radikálisok = <i>bolsevik</i>	centristák = <i>mensevik</i>
[többségi]	[kisebbségi]

a valóságban övék a számszerű többség

– **VLAGYIMIR ILJICS ULJANOV (1870, Szimbirszk – 1924, Gorki)**

LENIN: mozgalmi név

jogot tanul (mint **MARX**) → ügyvéd

bátyját, **ALEXANDERT** 1887-ben kivégzik, mert részt vett
egy **III. SÁNDOR** cár elleni merényletkísérletben

→ radikalizálódik

szibériai száműzetés

ezután ny-eu-i emigráció (Svájc, Párizs)

felesége (1898) NAGYEZSDA KRUPSZKAJA

permanens forradalom elmélete:

a polgári forr. proletárforradalommá
fejleszthető

1917 április: titokban vasúton (lepecsételt kocsiban) Pétervárra ér-
kezik a német külügyminisztérium közreműködésével (hogy „bomlasszon”)

1917. nov. – 1924†: a Népbiztosok Tanácsának elnöke (~ min. eln.)

1922: (első) agyvérzés

1923: már beszélni sem tud

– mauzóleum a Kreml Vörös téri fala mellett

- koponyáját fűrészporral töltötték ki
- agyvelejét a moszkvai agykutató intézetben őrzik
 - ↳ kivételesnek gondolt intelligenciája okát kutatva harmincegyezer metszetet készítettek belőle az 1920-as évektől kezdve ezek alapján kideríthető lenne, tényleg szifilisz volt-e, amint sokan állítják
- évente egyszer hetekre vegyszerekbe áztatva tartják karban
- öltönyét ötévente cserélik (a szovjet időkben évente tették)

3. Oroszo. – II. MIKLÓS (1894–1917)

a politika nem érdekli – **magánéletben keres boldogságot + tenisz felesége ALEKSZANDROVNA FJODOROVNA, a „hesseni légy”**

egymással angolul
beszélnek

(ALEKSZANDROV-
NA VIKTÓRIA angol
királynő unokája)

a cárné gyóntatója:
RASZPUTYIN

- szürke eminenciássá válik
- kicsapongó életvitele miatt a cári udvar komoly tekintélyvesztést szenved el

A cár és családja (1913)

– 1905: orosz-japán háború

jan. 9.: véres vasárnap:

a pétervári munkások petícióval a cári palota elé
vonulnak

a rendőrség a fv-telen tömegbe lövet → több száz †

okt.: sztrájkok, felkelés

– vezéralak:

LEV DAVIDOVICS BRONSTEIN

mozgalmi neve: TROCKIJ

→ (újabb) száműzetés

→ Londonba utazik → Bécs

– látszatreformok (korlátozott jogkörű дума)

– ∑ Oroszo, 1917:

150 M lakos, 90% muzsik, 1861: jobbágyfelszabadítás (elhúzódik)

elmaradott nagybirtokrendszer + abszolutizmus

I. vh. → kudarcok, nélkülözés

4. Az 1917. februári forradalom

a) 1917. febr. 23. (márc. 8. a Gergely-naptár szerint)

nőnap (munkásmozgalom, tüntetés)

- a cári csapatok a tömegbe lönek, de a megmozdulást nem sikerül leverniük
- a katonák átállnak

márc. 2. – II. MIKLÓS lemond

„a forradalmárok átaludták a forradalmat” (TROCKIJ; a bolsevik vezérkar Svájcban van)
[spontán, ösztönös forr. volt]

b) Kettős hatalom (nélküliség):

– Ideiglenes Kormány

← orosz liberális nemesek

← tagja, majd elnöke: ALEKSZANDR FJODOROVICS KERENSZKIJ

célja: alk. mon., felelős korm., ált. vál.jog, szabadságjogok

– **szovjetek** = [tanács], választott népi szerv (munkás~, katona~)
helyi hatalmi funkciók gyakorlása

← Eszer Párt ← „szociálrevoluciánus” szó rövidítése
parasztok, munkások, értelmiségiek

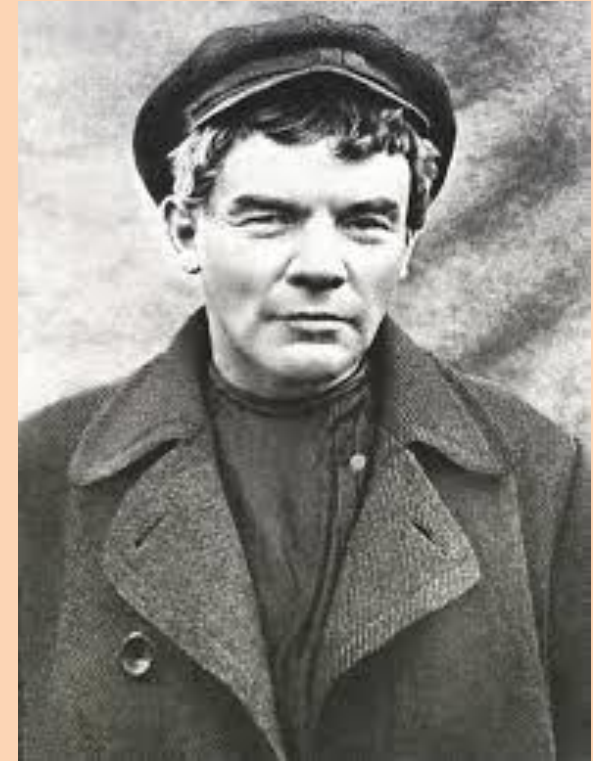
← mensevikek

← bolsevikok

– szovjetek és a kormány feladata:
demokrácia + alapvető élelmiszerellátás,
életkörülmények javítása

földreform

háború befejezése kudarcok

Mivel lehet támogatottságot szerezni?

béke, föld, kenyér, jogok, nemzeti önrendelkezés hirdetése

*LENIN
álruhában*

– a zavaros helyzetet és az elégedetlenséget a bolsevikok használják ki

c) LENIN: Áprilisi tézisek

ápr. 4. – a Pétervári
Szovjet ülésén
fő gondolatai:

- a bolsevikok ne támogassák a demokratikus rendszert
- döntsék meg az Ideiglenes Kormányt,
ami nem teljesítette a tömegek követeléseit

– **permanens forradalom:**

Oroszo.-ban nincs szükség kapitalista fejlődésre,
azonnal tovább kell lépni a szocializmusba

- a bolsevikoknak a szovjetekben kell többséget szerezniük

1917 jún. – KERENSZKIJ-offenzíva a K-i fronton – elbukik
Ideiglenes Kormány tekintélye ↓

5. A „nagy októberi szocialista forradalom”

~ bolsevik államcsíny

puccs: egy szűk csoport erőszakos hatalomátvétele

vezéralak: TROCKIJ

– okt. 24. (nov. 6.): a Vörös Gárda megszállja Pétervár stratégiailag fontos pontjait

– 1917. okt. 25. (nov. 7.):

a Téli Palota elfoglalása
a kormány székhelye

néhány katonai főiskolás védi
+ ápolónők – nincs ellenállás

– retusált történelem:

az Auróra cirkáló ágyúlövése
a nyitány (21⁴⁰)

az eseményeket az „öntudatos” petrográdi
dolgozók és katonák hajtották végre

a város lakói alig észlelték a forradalmat

1917. okt. 25. / nov. 7.

a nap eseményei két fő helyszínen
zajlanak Szentpéterváron belül:

– **Téli Palota ostroma**

legendáriuma jórészt a 10. évfordulóra
készített filmnek köszönhető —————>

– **II. Összoroszországi Szovjet-
kongresszus (Szmolnij)**

→ proletárdiktatúra

– békéről szóló dekrétum

– földről szóló dekrétum

– Népbiztosok Tanácsa

elnöke LENIN

külügyi népbiztos TROCKIJ

nemzetiségügyi népbiztos

SZTÁLIN

SZERGEJ MIHAJLOVICS EISENSTEIN
(1868–1948) híres filmje

6. A szovjethatalom kiépítése

a) intézkedések

- CSK = Cseka – élén FELIKSZ DZSERZSINSZKIJ, egy lengyel arisztokrata (!)
→ GPU → **NKVD** → **KGB**
- 1917 vége: választások → Alkotmányozó Nemzetgyűlés (jan. 6.)
bolsevikok 24 %-ot kapnak, az első napon feloszlatják...
- egyházüldözés
- államosítás
- 1918: egypártrendszer
- államigazgatás alapjai a szovjetek

b) a háború vége

- eltérő álláspontok: BUHARIN ↔ LENIN ↔ TROCKIJ
- fegyverszüneti kérelem ↔ 1918. febr.: német támadás
- 1918. márc. 3. – **breszt-litovszki béke** Németo.-gal
Szovjet-Oroszo 1 M km²-t veszít
de: nem sokáig marad érvényben

7. Polgárháború és intervenció (1918–1922)

a) a „fehérek” támadása

– mindenki, aki nem „vörös”: volt cári kegyeltek, polgárok, menekültek, nemesek...

nem egységes

cár volt tábornokai + antant

↔ Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg

↳ TROCKIJ irányít (páncélvonat)

– 1919–20: győzelem

b) lengyel-szovjet háború

↳ Ny-Ukrajna és Ny-Belorusszia megszerzéséért

– 1921: rigai béke: a lengyel határ K-re tolódik

(K-ebbre a Curzon-vonalnál,
ami a II. világháború után lett határ)

Ukrajnán megosztoznak

c) hadikommunizmus ← gazdasági szükséglet

← a kommunizmus utópisztikus ígérete, elvi egyenlőség

- ipar, keresk. teljes államosítása
- kötelező beszolgáltatás → feketepiac
- jegyrendszer, központi elosztás

Ø piac, pénz

- ált. hadkötelezettség

komisszár: a kommunista párt által a katonai parancsnok
mellé állított politikai biztos

- ált. munkakötelezettség: bárkit, bárhol, bármennyi időre
- forradalmi törvényszék: rögtön ítélő, nem igazságos
- 1921 – kronstadti matrózlázadás a kommunisták ellen

TUHACSEVSZKIJ a befagyott Finn-öblön keresztül rohamoz
mészárlás: 15 ezer matrózból kb. 150 éli túl a felkelést

- tömeges parasztfelkelések („kulákfelkelések”), kivándorlás
- 1921: Volga-menti éhínség: 5M †, az emberevés nem kivételes

az események értékelésének narratívái:

- „*Dicsőségünk nem múlik el soha, Évek múltán sem halovány,
Mert a várost elfoglalta Sok ezernyi partizán.*” (amuri partizánok dala)
- „*Tönkretettük az országot, hogy szétverjük a fehéreket*” (TROCKIJ)

d) fehérterror és vörösteror váltogatja egymást

└ rendszertelen └ módszeres

- terror: a doni kozákok 70%-át mészárolják le

- 1918. júl.,
Jekatyerinburg: a cári
család meggyilkolása

← a fehér csapatok a közelben járnak

← LENIN személyes
bosszúja bátyja miatt

- Σ győzelem ← hadikommunizmus (terror)
← karizmatikus egyéniségek: LENIN, TROCKIJ
← utópisztikus ígéretek (földosztás)

e) 1922. dec. 30. – 1991:

CCCP = SZU = Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége

- orosz nacionalizmus (cárizmus) → világforradalom eszméje
- szövetségi állam; Örményo., Grúzia, Azerbajdzsán stb. különállása elméletileg elismerve

(össz. kb. 10 ilyen szovjetközt. uniója)

gyakorlatilag elnyomják őket

- hatalom: a SZK(b)P vezető szervei
a KB irányít a Kongresszusok között
↓
(SZTÁLIN idején Ø kongresszus)
ez választja a Politikai Bizottságot (PB),
ez a szűkebb, 10–15 tag
pártfőtitkár

MAJAKOVSZKIJ (†1930):

Beszélgetés Lenin elvtárssal

Elment a nap, táskájába tevén,
ügyeit, gondjait.
Csend lesz talán.
Ketten vagyunk most:
Lenin meg én.
Lenin mint fénykép
szobám falán.
Száját harsány szó
feszíti szét,
bajusza mereven
fölfele néz,
homloka ráncában
az emberiség,
hatalmas homlok,
hatalmas ész.
Alatta sokezer
ember vonul,
lobogók erdeje, karok fűszálai.
Felállok, arcomon
az öröm kigyúl,
jelentéssel kell most
elébe állani:
Lenin elvtárs, had! szölok
pár kurta szót,
nem szolgálatilag,
szívből csupán.
Lenin elvtárs, tudja,
pokoli mód
nehéz, amit most végzünk
egymásután.
Adunk már ruhát
a mezítelennek,
több már a szén s az érc —
ez ugye szép?

Lenin elvtárs,
 s füstös üzemeinkben
 s havas tarlókon
 Ön itt van velünk.
 Az Ön nevével
 a szívével
 szívűnkben
 eszmélünk,
 lélekzünk,
 verekszünk,
 élünk.

Elment a nap,
 táskájába tévén
 ügyeit, gondjait.
 Csend lesz talán.
 Ketten vagyunk most:
 Lenin meg én.
 Lenin mint fénykép,
 szobám falán.

8. A SZU az 1920-as években

a) külpolitika

- gazdasági-politikai elszigeteltség a tőkés világtól
- 1922, Rapallo [Olaszo.]:
 - gazdasági szerződés a szintén elszigetelt No.-gal
- 1920-as évek második felétől:
 - a kapitalista államok sorra elismerik a SZU-t
 - ← a Ny-nak számolnia kell a kommunista uralom tartósságával
 - ← a szovjet vezetés belátja, hogy a világforradalom késik
- Mo. 1934-ben veszi föl a dipl. kapcsolatokat a SZU-val (GÖMBÖS GY. kormánya)
 - 1940. okt. 30.: RÁKOSI (1934-től börtönben) és VAS ZOLTÁN a Szovjetunióba távozhatik a cári csapatok által 1849-ben, a szabadságharc végén zsákmányolt honvédszászlókért cserébe (a zászlók 1941-ben jönnek haza) (majd – mivel ismét hadizászmánnyá lettek – másodszor 1948-ban)

b) NEP (Novaja Ekonomicseskaja Polityika) = Új Gazdaságpolitika

← 1921 tavasza, SZK(b)P X. kongresszusa, LENIN hirdeti meg

– kötelező terménybeszolgáltatás, jegyrendszer eltörlése

└ helyette terményadó

– adó lerovása után szabad a magánkereskedelem → piac, pénz

parasztság érdekelt a termelésben

„Gazdagodjatok!” (BUHARIN) →

→ **vegyes gazdaság**: nehézipar,
közlekedés, külkeresk.
állami tul., a többi ágazat
magánkézben

– **szociális intézkedések:**
8 órás munkaidő...

Σ gazdasági föllendülés 1928-ig

c) hatalmi harc

- LENIN: 1924. **jan. 21.** †
 - 1922: LENIN szélütést kap
 - a KB SZTÁLINt bízta meg L. egészségi állapotának felügyelésével
 - 1917: nemzetiségügyi népbizt.**
 - 1922: főtitkár (akkor még ez súlytalan pozíció) → pártapparátus**
 - SZTÁLIN elszigeteli LENINT**
 - **LENIN politikai végrendeletében SZTÁLIN leváltását javasolja...**
 - **SZT. távol tartja TROCKIJt L. temetéséről**
 - SZT. mondja a gyászbeszédet, ő L. legjobb tanítványa
 - **1924: Pétervár/Petrográd új neve: Leningrád**
- TROCKIJ kiszorítása
 - szocializmus egy országban (SZTÁLIN)
 - ↔ permanens / világforradalom (TROCKIJ)

Az utolsó fotó LENINről (1923)

- 1927: TROCKIJt kizárják a pártból
- 1928: Kazahsztánba száműzik
- 1929: kiutasítják a SZU-ból
 - Az elárult forradalom c. könyve
- 1937/38-ig (nagy perek) SZTÁLINnak szüksége van TROCKIJra mint bűnbakra
- 1940. **aug. 20.:** Mexikóvárosban megöli egy bérgyilkos egy jégcsákánnyal

„A fegyverek ugyanazok, csak az áldozatok cserélődnek.” (német karikatúra)

Az 1920-as évek végén
megkezdődik a
közelmúltat ábrázoló
fotók retusálása

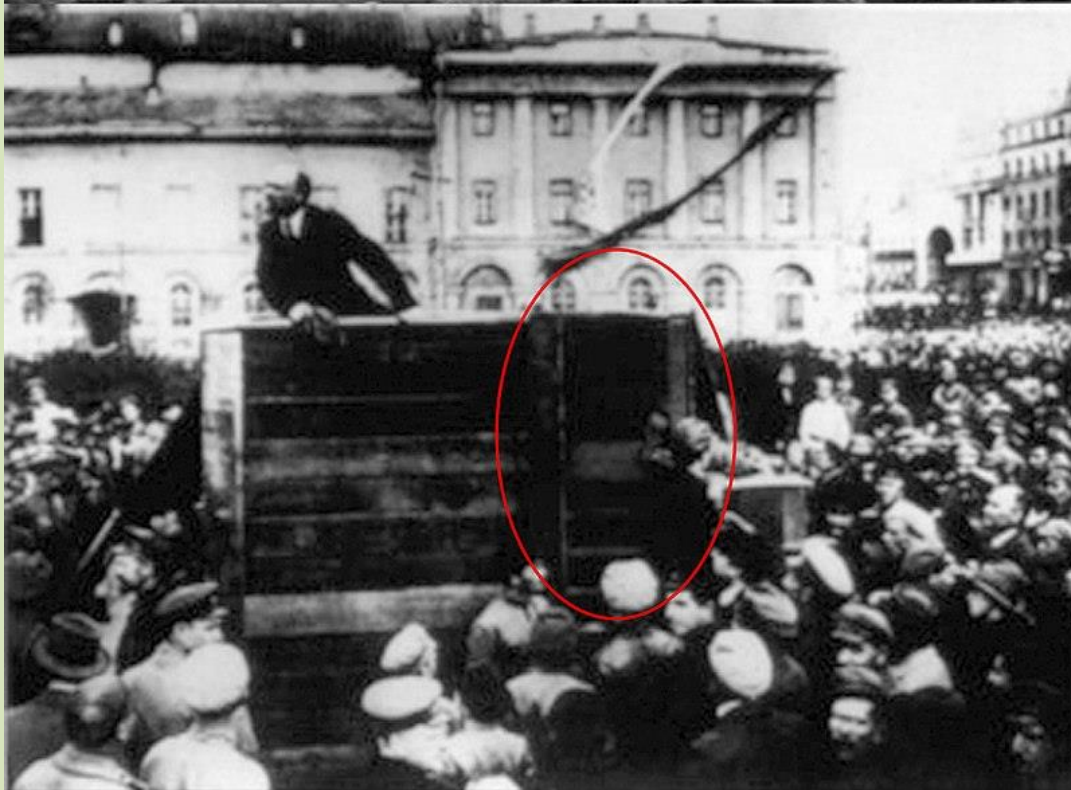
- TROCKIJ eltüntetése
- SZTÁLIN érdekeinek
megfelelően

*LENIN (és TROCKIJ) az
ünnepelő tömegben
[Moszkva, 1919. nov. 7.]*

*LENIN szónokol
(mellette:
KAMENYEV, TROCKIJ)
[Moszkva, 1919/1920]*

*1917 novemberének hőse LENIN
és TROCKIJ volt, nem SZTÁLIN...*

A szovjetek a II. világháború idején a németeket hozták kellemetlen helyzetbe a manipulált fotókkal...

*Akasztott szanitécnőn
nevető német katonák*

*Az eredeti: a katonák levágatják egy
zsidóval a szakállát*

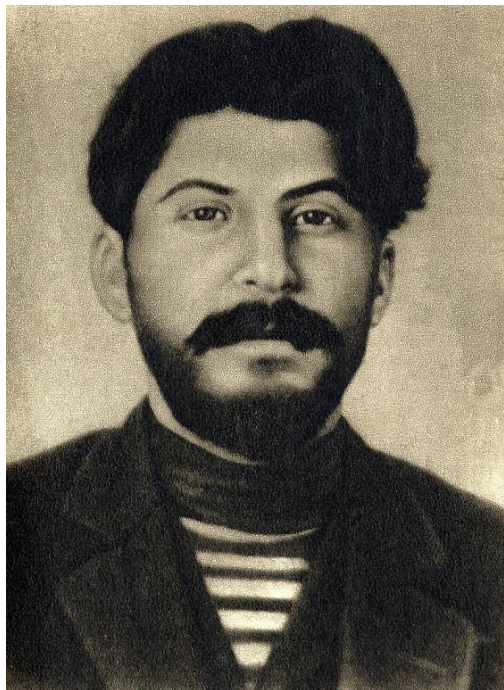

Német katonák falut fosztanak ki [és ártatlan civileket akasztanak]

d) JOSZIF VISSZARIONOVICS SZTÁLIN (1878–1953)
(DZSUGASVILI) – grúz

↓
mozgalmi neve: [acélos]

- első rádióbeszéde (1941. jún.)
 - egész Oroszo. megdöbben grúz akcentusán
- bal karja félig béna
- 70-es troli (1949): a vélelmezett 70. születésnapon adják át
- SZOSZÓ (anyja), Koba (baráti kör), GAZDA (Mo)
- kamaszéveiben: kispap (Tbiliszi) →
- 1909 táján Szibériába száműzik, 1917-ben innen tér vissza

– „ő pártunk legkiemelkedőbb középszeré” (TROCKIJ)

- 1917-ben jelentéktelen (a Pravda szerkesztője)
- LENIN halálát követő hatalmi harcok: akaraterője, szervezőkészsége és ravaszsága révén győz
- 1922-től a Kommunista Párt főtitkára
- 1945-ben a generalisszimusz (Vörös Hadsereg főpar.) címmel ajándékozta meg önmagát

(1912-ben, 34 évesen)

(1894-ben, 15 évesen)

- állandó gyanakvás, bizalmatlanság hatalmi téboly
- személyi kultusz, GULAG
- 2 felesége volt:

EKATERINA SZVANIDZE (∞: 1906–07)

→ fiuk: JAKOV († német hadifogolytábor)

NAGYEZSDA ALLILUJEVA →

(∞: 1919–32, öngyilkos lesz)

egy meg nem erősített anekdota szerint 1903-ban Bakunál a tengerben fuldoló kétéves NAGYEZSDÁT a vízből SZTÁLIN mentette ki

→ fiuk: VASZILIJ (1953–1961 fogságban), leányuk: SZVETLANA JOSZIFOVNA ALLILUJEVA (1967-ben emigrál, † 2011, USA)

- kedveli a filmeket (amerikai western)
dácsa **Kuncevóban** (Moszkva külvárosa) →
→ rózsákat nevel

†-a után **MOZART: A-dúr zongoraversenyét**
(No. 23., K. 488) találják a játszóban

- 1953. márc. 5.: † – a kórboncnoki jelentés szerint agyvérzésben

1953–1961: a bebalzsamozott SZTÁLIN a LENIN-mauzóleumban volt
1961: HRUSCSOV a szomszédos nekropoliszban temetteti el
1970: a neosztálinista BREZSNYEVTŐL szobrot kap

A képek forrásai

Cím dia – Lenin elvtárs megtisztítja a Földet a söpredéktől (Viktor Nikolajevics Denisov 1920. évi plakátja)

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/a/aa/Tov_lenin_ochishchaet.jpg

4. dia – Hitlert és Sztálint ábrázoló plakát

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/be/Hitler_and_Stalin_poster_in_comparison2.jpg

5. dia – Sztálin, Hitler (vezér istenítése)

<https://digital.library.pitt.edu/islandora/object/pitt:GR000048>

<https://www.businessinsider.com/4-of-the-weirdest-things-the-nazis-ever-did-2015-7>

6. dia – Hitlerjugend, Komszomol

https://www.tagesspiegel.de/mediacenter/fotostrecken/berlin/bundesarchiv_b_145_bild-p049482-berlin-hitlerjugend-bei-fahrradausflug/20347446-all.html

<http://santa-visualdiary.blogspot.com/2010/04/15-soviet-union-propaganda-all-hail.html>

8. dia – Lenin 1916-ban (Svájcban)

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4a/LeninEnSuizaMarzo1916--barbaroussovietr00mcbr.png>

9. dia – Lenin-mauzóleum

<https://www.erdekesvilag.hu/54-millio-forintba-kerul-lenin-holttestenek-konzervalasa/>

10. dia – Cári család

https://index.hu/tudomany/tortenelem/2018/07/16/fejbe_lottek_a_cart_aztan_elszabadult_a_pokol/

11. dia – Trockij

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1f/%D0%9B%D0%B5%D0%B2_%D0%94%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87_%D0%A2%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%BA%D0%B8%D0%B9.jpg

12., 14. dia – A februári forradalom, Lenin visszatér Oroszországba

<http://ujkor.hu/content/az-1917-evi-oktoberi-orosz-forradalom>

13. dia – Lenin álruhában

https://www.reddit.com/r/history/comments/dl91r/vladimir_lenin_master_of_disguise/

15. dia – Aurora cirkáló, a Téli Palota ostroma

<http://belyegvilag.net/wp-content/uploads/2011/01/Aurora-cirk%C3%A1l%C3%B3.jpg>

<https://www.la-croix.com/Debats/Ce-jour-la/7-novembre-1917-Revolution-doctobre-triomphe-Lenine-Russie-2017-11-07-1200890048>

16. dia – Eisenstein, filmplakát

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/26/Sergei_Eisenstein_03.jpg

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Movie_poster_October_\(1927\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Movie_poster_October_(1927).jpg)

18. dia – Térkép

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/45/Polska-ww1-nation.png>

20. dia – II. Miklós cár gyerekei (középen Alekszej cárevics)

<https://www.origo.hu/tudomany/20180131-evszazados-legenda-vegere-tett-pontot-egy-2007-ben-tett-felfedezes.html>

21. dia – SZU „címere”

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/cc/Coat_of_arms_of_the_Soviet_Union_%281923%E2%80%931936%29.svg/548px-Coat_of_arms_of_the_Soviet_Union_%281923%E2%80%931936%29.svg.png

22. dia – Lenin-plakát

<https://historyweb.dennikn.sk/clanky/detail/bolsevicky-experiment-skoncil-v-agonii>

23. dia – 1848-as honvédszászló

<http://www.budaihonvedek.hu/honvedzaszlok-a-szabadsagharcban/>

24. dia – Buharin

https://kaiserreich.fandom.com/ru/wiki/%D0%9D%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B9_%D0%91%D1%83%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD

25. dia – Az utolsó fotó Leninről

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c6/Lenin-last-photo.jpg>

26. dia – Trockij: fiatalon, karikatúra, halottan

Bihari P. – Doba D.: Történelem a 12. évfolyam számára. Bp., Műszaki, 2006. 103.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7c/Lev_trotsky_viena.jpeg

<https://www.history.com/news/the-trotsky-assassination-75-years-ago>

27. dia – Lenin és Trockij (retusált kép)

https://ritkanlathatotortenelem.blog.hu/2013/11/25/manipulalt_tortenelem_a_szovjetunioban

28. dia – Lenin beszéde (retusált kép)

https://sztav.blog.hu/2013/06/16/szovjet_photoshop

29., 30. dia – Retusált második világháborús fotók (ludakat lopó német katonák, zsidó és szakállas)

<https://memolition.com/2013/05/10/soviet-photo-manipulation-of-world-war-ii-12-pictures/>

31. dia – Sztálin 1894-ben és 1912-ben

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b5/Stalin_1894.jpg

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e5/Joseph_Stalin%2C_1912.jpg

32. dia – Sztálin és Nagyeyzsda Allilujeva, a kuncevoi dácsa

https://torimaskepp.blog.hu/2018/07/16/igy_szeretett_sztalin

<https://femina.hu/utazas/sztalin-dacsa-kuncevo/>

33. dia – Sztálin a Lenin-mauzóleumban, szobra a mauzóleum mellett

<https://kcmeesha.com/2012/10/30/behind-the-iron-curtain-stalins-corpse-moves-out-of-the-tomb/>

<https://srcaltufevo.ru/hu/kak-horonili-stalina-glavnye-sovetskie-pohorony-hh-veka-zagadki-perezahoroneniya-tela-stalina.html>

<https://balrad.ru/2019/12/22/sztalin-140/>

(A letöltések időpontja: 2020. október 28.)